

**DRABBLARNI SAHNALASHTIRISH ASOSIDA BO‘LAJAK
REJISSYORLARNING KASBIY KOMPETENTLIGINI
RIVOJLANTIRISH USULLARI**

Mamatqosimov Jahongir Abirqulovich

O‘zbekiston davlat san’at va madaniyat instituti dotsenti,
pedagogika fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD)

Annotatsiya. Mazkur maqolada drabblarni sahnalashtirish asosida bo‘ljak rejissyorlarning kasbiy kompetentligini rivojlantirish usullari yoritilgan bo‘lib, sahnalashtirish uchun drabbl tanlash va uni tahlil qilish, sahnalashtirish usullari o‘rganilgan.

Kalit so‘zlar: san’at, rejissyor, rejissura, drabbl, etyud, kasbiy kompetentlik, adabiy asar, tahlil.

Drabbl asosida bo‘ljak rejissyorlarning kasbiy kompetentligini rivojlantirish amaliyoti pedagogik-tajriba sinov jarayonida ilk marotaba tatbiq etilgan bo‘lib, drabbl hajm jihatdan kichik bo‘lsada, lekin unda katta ma’no yashiringanligi bilan talabalarda katta qiziqish uyg‘otdi.

Drabbl – bu eng ko‘pi 100 ta so‘zdan iborat kichik badiiy asar. Drabbl janrining maqsadi qisqalik hamda yozuvchining voqeani cheklangan doirada qiziqarli va ma’noli tasvirlash mahoratini sinashdir. Ushbu atama 1980-yillarda Angliyada ilmiy fantastika muxlislari tomonidan yaratilganligi aytiladi [1].

Talaba drabbl bilan tanishar ekan, unda yashiringan tub ma’noni topishi birinchi talabdir. Qayd etib o‘tish lozimki, talaba tomonidan o‘qilayotgan har bir adabiy asar sahnalashtirilishi uchun mutolaa qilinadi va shu maqsadda sahnalashtirish rejasi tuziladi.

Pedagogik tajriba-sinov jarayonida O‘zDSMI 60211200 – Rejissyorlik (estrada va ommaviy tomoshalar rejissyorligi) ta’lim yo‘nalishi 1-kurs talabasi San’atbek Fazliddinov rejissyorlik etyudini sahnalashtirish uchun Ernest Xemingueyning “Hayrat” drabblini tanladi.

Drabbl quyidagicha: “*U xotining qotiliga sut ichirardi*”.

Beshta soʻzdan iborat mazkur drabblni sahnalashtirish murakkab jarayon. Negaki drabbllda personajlar, berilgan shart-sharoit, syujet, eng muhimi konflikt yashiringan. Shu sababli kurs badiiy rahbari tomonidan talabaga boʻlajak rejissyorning kasbiy komponentligini drabllar asosida rivojlantirishga qaratilgan usul tavsiya etildi. Talaba tomonidan kurs badiiy rahbarining metodik tavsiyasiga asosan mazkur drabbl quyidagi tartibda amalga oshirildi va sahnalashtirildi (1-jadvalga qarang).

1-jadval.

**Drabllar asosida boʻlajak rejissyorlarning kasbiy kompetentligini
rivojlantirish usullari**

Muammo	Muammoni hal etish usullari	Natija
Tub maʼnoni aniqlash	“U” – bu kim? “Xotining” – demak “U” erkak ishi. “Qotiliga” – demak kimdir oʻldirilgan. “Xotining qotiliga” – demak “U”ning xotini oʻldirilgan. “U” – oʻldirilgan xotinning eri. “Qotiliga sut ichirardi” – demak u chaqoloq. “U”, “Sut ichirardi” – demak “U” chaqoloqning otasi. “U” – ota, “Xotining” – ona, “Xotining qotili” – farzand, chaqoloq. “Qotil” – chaqoloq, qanday qilib chaqoloq qotillik qilishi mumkin? Demak, chaqoloq tugʻilish jarayonida “qotillik” yuz bergan.	Chaqoloq tugʻilayotgan vaqtida onasi olam oʻtadi. Otasi chaqoloqqa sut bermoqda.
Mavzuni aniqlash	Drabblni nomi nima uchun “Hayrat”? “Hayrat” soʻzning lugʻaviy maʼnosini aniqlash, inson nima uchun hayratlanishi mumkin? Tugʻilish va oʻlim, quvonch va qaygʻu chorrahasidagi inson taqdiri qanday boʻlishi mumkin?	Farzandi tugʻilishi quvonch, xotini oʻlimi qaygʻu. Nima qilishni bilmay qolgan ota – “Hayrat”da.
Gʻoyani aniqlash	Bu voqeada asosiy personaj kim? Asosiy personaj – veqea markazidagi ota. Uning avvalgi va keyingi taqdiri qanday? Voqeadan avval u baxtli ota. Voqeadan keyin taqdirga tan bergan ota.	Taqdirdan qochib boʻlmaydi.
Oliy maqsadni aniqlash	Oliy maqsad qaysi jarayon yoki qaysi personajdan aniqlanishi mumkin? Voqea markazidagi ota taqdiridan oliy maqsadni aniqlash lozim.	Oilaga sadoqatli boʻlish

Drabblni rangini aniqlash	Mazkur drabblni qaysi rangda tasavvur etish mumkin? Oq – poklik, ezgulik, qora – yovuzlik, xavotir, qizil – jo‘shqinlik, yashil – yangilanish, tiriklik, ko‘k – tiniqlik, sariq – ko‘nikuvchan, qiziquvchan va h.k. Voqeada ezgulik va yovuzlik to‘qnash kelgan.	Oq va qora
Drabblni shaklini aniqlash	Drabblni qaysi shaklga o‘xshatasiz? Shakl nima uchun muhim? Shakl sahnalashtirishda muhim. Drabblida to‘rtta muhim jihat bor. Birinchisi oila, ikkinchisi sadoqat, uchinchisi tug‘ilish, to‘rtinchisi o‘lim.	To‘rtburchak
Drabblning qaysi buyumga o‘xshashligi	Drabblni qaysi buyumga o‘xshatasiz. Nimaga o‘yshaydi. Drabblida ezgulik va yovuzlik chorrahasidagi inson taqdiri berilgan. Shuningdek, drabblning rangi oq va qora, shakli to‘rtburchak.	Shaxmat
Drabblning libosini aniqlash	Drabblni libosi qanday bo‘lishi lozim? Libosini aniqlash nima uchun kerak. Drabblni libosi voqeaga asosan – oq yo‘rgak, oq kafan. Demak drabblni libosi yo‘rgak va kafan. Umumiy ma‘noda oq libos. Drabblni libosini aniqlash sahnalashtirish uchun zarur.	Oq libos
Drabblning berilgan shart-sharoitini aniqlash	Berilgan shart-sharoit nima? Bu asardagi voqea qayerda, qaysi davrda, qanday holatda sodir etilayotganligi. Voqea qayerda bo‘lmoqda? Agar farzand tug‘ilishi va uning omon qolishi, onaning tug‘ruq holatida vafot etishi va undan otaning hayratda qolishini nazar tutilsa – voqea tug‘ruqxonada bo‘lmoqda. Tug‘ruqxonaning aynan qaysi qismida bo‘lmoqda? Otaning o‘g‘ilga sut berish jarayoni tasvirlanganligidan voqea operatsiya xonasi yo‘lagida bo‘lib o‘tmoqda. Voqea qaysi davrda bo‘lmoqda? Tug‘ruqxona va undagi operatsiya jarayonidan voqeaning shu kunlarda bo‘layotganligini bilib olish mumkin.	Voqea tug‘ruxonaning operatsiya bo‘limi yo‘lagida, shu kunlarda bo‘lib o‘tmoqda.
Drabbl syujetini aniqlash	Drabbl syujeti nima haqida? Tug‘ruqxonada operatsiya jarayoni. Operatsiyada onaning o‘lishi, farzandning tug‘ilishi. Ikki o‘t orasidagi otaning hayrati. Konflikt qanday sodir bo‘ladi? Konflikt sodir bo‘lish uchun hamshira qiz personaji qo‘shiladi. U farzand tug‘ilganligi, onaning o‘limi haqida xabar beradi.	Ota yo‘lakda operatsiya natijasini kutmoqda. Hamshira qiz yugurgan holda boshqa xonadan kerakli dorilarni olib qayta kiradi. Chaqoloq ovozi eshitiladi. Hamshira otaga chaqoloqni olib chiqib beradi. Ota xursand holda chaqoloqni bag‘riga bosadi. Hamshira qiz otaga idishda

		sut berdi. Ota hayron. Hamshira qiz otaga xotining ro‘molini beradi. Ota bo‘lgan voqeani tushunadi. Chaqoloq yig‘laydi, ota unga sut beradi, ko‘zlarida hayrat.
Drabbl personajlarining libosini aniqlash	Libos qanday tanlanadi? Sahna libosi personajning yoshi, kasbi, voqea joyi, voqeadagi vaziyatga qarab tanlanadi. Voqea tug‘ruqxonada bo‘lmoqda.	Ota – odatiy, ko‘cha libosida. Yelkasiga xalat yopingan. Hamshira – oq halat va bosh kiyimida. Chaqaloq – oq yo‘rgakda.
Sahna bezagini aniqlash	Sahna bezagi (maket) qanday tayyorlanadi? Voqea joyi, voqeadagi vaziyatga qarab tanlanadi. Voqea tug‘ruqxonada bo‘lmoqda.	Tug‘ruqxonaning operatsiya bo‘limi yo‘lagi.

Yuqoridagi barcha komponentlar aniq tahlil qilinib, o‘z yechimini topgach kurs badiiy rahbari tomonidan mazkur drabbl sahnalashtirilishga tavsiya etiladi. Qayd etilgan talablar asosida pedagogik tajriba-sinov jarayonida O‘zDSMI 60211200 – Rejissyorlik (estrada va ommaviy tomoshalar rejissyorligi) ta’lim yo‘nalishi 1-kurs talabasi Behro‘zjon Tursunov Qobilbek Ziyoning “Orzu” drabbl asosida mustaqil rejissyorlik ishini sahnalashtirgan.

Drabbl quyidagicha: *“Men katta bòlsam sòzga chechan, tili òtkir notiq bòlama-a-a-a-n!!! – deya ichida baqirib aytdi, soqov bolakay”*.

1-rasmdagi QR code skanerlash orqali “Hayrat” drabbl, 2-rasmdagi QR code skanerlash orqali “Orzu” drabbl asosida ishlangan etyudlar bilan tanishish mumkin (1-, 2-rasmlarga qarang).

1-rasm. “Hayrat” drabbl asosida etyud

**2-rasm. “Orzu” drabbli asosida
etyud**

Xulosa sifatida qayd etish lozimki, drabblarni sahnalashtirish asosida bo‘lajak rejissyorlarning kasbiy kompetentligini rivojlantirish yuzasidan tavsiya etilayotgan usullar pedagogik tajriba-sinov jarayonida amaliyotga tatbiq etilgan, talabalarning qiziqishini orttirgan va samaradorlikka erishilgan.

Adabiyotlar ro‘yxati:

1. <https://uz.wikipedia.org/wiki/Drabbl>